

Gėlės Vilniaus gatvių pavadinimuose

*Parengė VSMC II-IV klasių mokiniai
konsultuojami lietuvių k. mokytojos Oksanos Aleknavičius,
biologijos mokytojos Jovitos Kavoliūnienės,
chemijos mokytojos Anos Diadiūros*

7 įdomūs faktai apie gėles

Gėlės neabejotinai kiekvieną žavi savo puikia išvaizda ir maloniais kvapais, todėl jos yra ypač dažnas pasirinkimas ieškant džiuginančios dovanos vienos ar kitos šventės proga. Negana to, gėlės gali žavėti ne tik grožiu – intriguoja ir įvairios su šiais augalais susijusios įdomybės, galinčios maloniai nustebinti kiekvieną.

1. Žemėje egzistuoja daugiau nei 400 000 gėlių rūšių. Dažniausiai lankydami gėlių salonuose renkames iš daugybės daugiausiai keleto dešimties gėlių rūšių. Ko gero ne daugiau nei tiek kiekvienas sugebėtų išvardinti, jei kas jo paprašytų paminėti visas žinomas gėlių rūšis. Tai yra išties fenomenalu, turint galvoje kiek gėlių rūšių yra žemėje. O jų – net daugiau nei 400 000!

2. Vien JAV per Valentino dieną kasmet parduodama daugiau nei 200 milijonų rožių. Valentino diena – išties svarbi šventė daugeliui, ypač kalbant apie jaunas poras, kurios vis dar gyvena neišblėsusios meilės ir aistros apsuptyje. Tačiau netgi didžiausiems šios šventės optimistams būtų sunku įsivaizduoti, kaip šios šventės populiarumas atsispindi skaičiuose. Vien Jungtinėse Amerikos Valstijose kiekvienais metais šią dieną yra parduodama daugiau nei 200 milijonų rožių, o visame pasaulyje gėlių pardavimai siekia milijardinius rodiklius.

3. Lelijos – potencialus kačių žudikas.

Lelijos yra išties žavingos gėlės, kiekvieną džiuginančios savo unikalia išvaizda. Tenka pripažinti, jog kalbant apie lelijas ne viskas yra taip gražu, kaip gali atrodyti iš pirmo žvilgsnio – lelijos, nepaisant savo išorinio pozityvumo, tuo pat metu yra ir tikrų tikriausias potencialus žudikas! Taip yra dėl didelio kiekio lelijose esančių kalcio oksolato sankaupų, kurios yra išskirtinai nuodingos katėms – netgi vienas lelijos kasknelis augintinį gali pražudyti. Lelijų ragauti nepatartina ir žmonėms – jos gali apnuodyti organizmą.

4. Tulpės – dažnas salotų ingredientas. Tulpes dažniausiai prisimename artėjant Motinos dienai ar svarbiai šventei, kadangi yra išskirtinai išvaizdus ir puikiai kvėpiantis augalas. Bet yra žmonių, kurie dažniausiai tulpes perka ne dėl jų išvaizdos ar kvapo, o dėl skonio! Pasaulyje yra paplitusios bent kelios valgomų tulpių rūšys, kurių žiedlapiai yra įvairių salotų ingredientas. Tokios tulpės turi savitą poskonį, gebantį net iš pirmo žvilgsnio įprastas salotas paversti išskirtinėmis, todėl jos yra išties populiarios Azijoje ir Okeanijos regione.

5. Judantis saulėgražos žiedas.

Saulėgraža – judanti gėlė! Jos žiedas seka saulės padėtį danguje, ir pamažu krypsta iš rytų į vakarus. Žinoma, pastebėti tai stebint saulėgražą yra sudėtinga, kadangi jos žiedas juda labai lėtai, tačiau jei palyginsite žiedo padėtį ryte ir vakare – akivaizdų skirtumą tikrai pastebėsite!

6. Puansetijos kilo iš Meksikos.

Puansetijos, dar vadinamos Kalėdų gėlėmis, pagal savo kilmę su Kalėdomis bendro turi išties nedaug, kadangi jos kilo iš pakankamai šilto klimato šalies – Meksikos, kurioje šie augalai gali užaugti net iki 4 m. aukščio. Įdomu tai, kad puansetijas auginti pradėta dar prieš mūsų erą – pirmieji jas veisti pradėjo actekai.

7. Brokolis – tikrų tikriausia gėlė!
Kaip dažną stebina, kad pomidoras iš tikrųjų nėra klasifikuojamas kaip daržovė, taip nemažą dalį turėtų suintriguoti tai, jog brokolis ja taip pat nėra. Fenomenalu tai, jog brokolis nėra nei uoga, nei vaisius – tai yra tikrų tikriausia gėlė! Tik, žinoma, ją dovanoti vietoj gėlių mylimiems žmonėms jiems svarbiomis progomis, ko gero, nepaisant šio augalo klasifikacijos, nereikėtų.

Gėlių gatvė

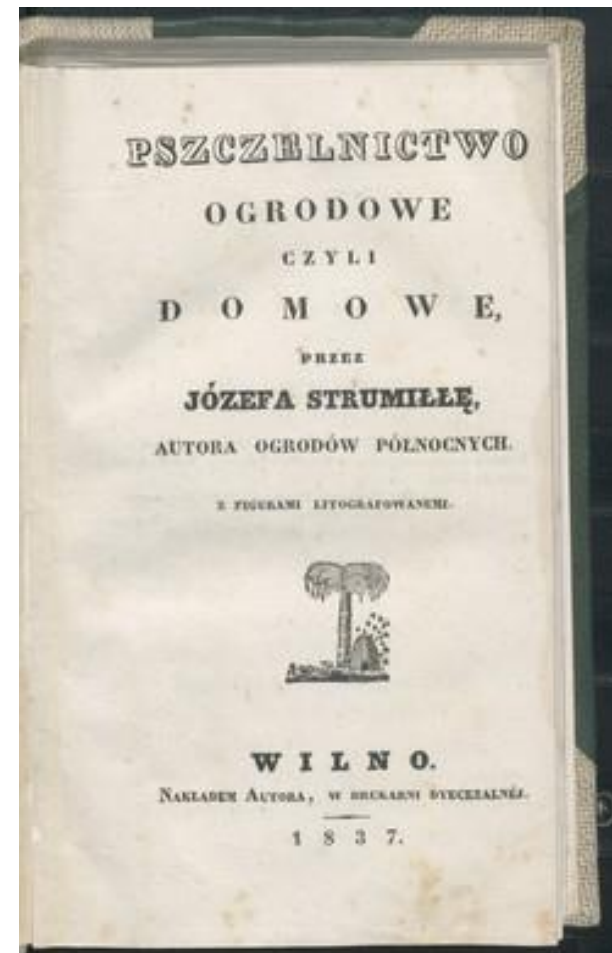

Iki XVIII a. pabaigos Vilniaus gatvės neturėjo oficialių pavadinimų, tad adresai būdavo nurodomi pagal namų savininkų pavardes arba vadinamos bendriniais vardais (Daržų, Kapinių, **Gėlių**, Labdarių ir pan.). Įdomu, kad Sodų ir Gėlių gatvių yra daugiau negu bet kokių kitų! Sodų gatvių rasime net 75, o Gėlių – 53 gatves visoje Lietuvoje.

Tik atvykę į Vilnių keliaudami link senamiesčio patenkame į **Gėlių** ir **Sodų** gatvių trikampį. Prieš porą šimtų metų čia klestėjo žymaus gamtininko Juozapo Strumilos įveistas moksliskai tvarkomas gėlių ir vaismedžių botanikos sodas. Jį galėjo lankyti visi norintys, o medaus kvapas nuo sodo sklاندė po visą apygardą.

Juozapas Strumila

Juozapas Strumila (lenk. Józef Strumiłło, 1774 m. gruodžio 14 d. Kurkliškės, Ukmergės rajonas – 1847 m. liepos 18 d. Vilnius) – žymus lietuvių sodininkas, gėlininkas, bitininkas, advokatas, visuomenės veikėjas, mokslinės sodininkystės pradininkas Lietuvoje.

Bijūnų gatvė

Vilniaus Lazdynų mikrorajone esančios Bijūnų gatvės pavadinimas manoma, kilo nuo kadaise būtent šioje vietoje gausiai augusių bijūnų. Nors kilmė ir nėra tiksliai žinoma, tačiau toks pavadinimas neturėtų nieko stebinti – Lazdynai labai miškingas ir žalias rajonas. Bijūnai – šviesos, pradžios, meilės, taip pat ir prabangos, šlovės ir turtų simbolis.

Bijūnai

- Sodybų darželiams būdingi dekoratyvūs, daugiamečiai žoliniai augalai, tinkantys gėlynams, puokštėms bei turintys vaistinių savybių.
- Bijūnuose yra medžiagų, kurios atpalaiduoja spazmus ir ramina nervus.
- Bijūnų ekstraktas skiriamas gydyti kepenų ligoms, tarp jų cirozei ir hepatitui.

Kardelių gatvė

Lazdynuose yra Kardelių gatvė. Ji ribojasi su Bijūnų gatve, todėl šis pavadinimas, ko gero, yra kilęs, kaip ir pastarosios gatvės, nuo čia buvusių sodų.

Kardeliai

Kardelis tapo istorinio Baltijos kelio trisdešimtmečio simboliu. Peržiūrėjus turimą archyvinę medžiagą paaiškėjo, kad lietuviai į Baltijos kelią atvažiavo su kardeliais rankose.

Baltijos kelias

Kardeliai

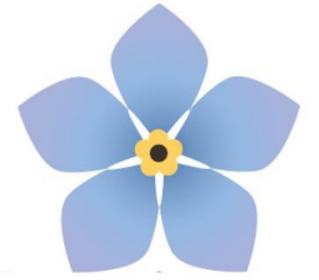
- Vilkdalgiųjų šeimos daugiamečiai gumbasvogūniai augalai. Yra apie 200 rūšių.
- Kardeliai patenka į penkių populiariausių pasaulyje skinti tinkančių augalų sąrašą. Gėlininkystėje daugiausia paplitusios kultūrinės hibridinio kardelio veislės, kurios skiriasi augalų dydžiu, žiedynų ir žiedų spalva, forma ir didumu.

Aš prisimenu,
kodėl esame
laisvi

Neužmirštuolės

Neužmirštuolių gatvė taip pat yra Lazdynuose, šalia Bijūnų ir Kardelių gatvių. Neužmirštuolė, kaip atminimą ir viltį simbolizuojanti gėlė, tapo ir Sausio 13-osios atminimo simboliu.

Neužmirštuolės

Šis žolinis augalas gali būti vienmetis, dvimetis arba daugiametis. Neužmirštuolės stiebai šakoti, išauga iki 10 – 40 cm aukščio. Žiedeliai paprastai žydros spalvos su gelsva akute, pražysta gegužės mėnesį.

- Neužmirštuolė pasižymi atsikosėjimą skatinančiomis, priešuždegiminėmis, kraują atstatančiomis savybėmis.
- Rekomenduojama naudoti plaučių tuberkuliozės, lydimos stipriu prakaitavimu ir svorio metimu, atvejais, sergant chronišku bronchitu, kosint.
- Sultys ir milteliai rekomenduojami naudoti į vidų burnos ertmės piktybinių auglių atvejais.

Gvazdikų gatvė

Antakalnyje besidriekiančios Gvazdikų gatvės pavadinimas kilęs nuo Gvazdikų – Vilniaus miesto dalies, esančios tarp Nemenčinės plento ir Baniškių. Gvazdikai simbolizuoja tyrumą, meilę, atlaidumą.

Gvazdikai

- Vienmetės, dvimetės ar daugiametės gėlės. Būna stambūs vienažiedžiai ir smulkūs daugiažiedžiai. Jie maloniai kvepia, atlaiko nepalankias sąlygas, yra auginama daug nuostabiai gražių veislių ir spalvų.
- Gvazdikai naudojami eterinio aliejaus gamyboje, normalizuoja odos drėgmės ir riebalų balansą, didina jos tamprumą, turi uodus atbaidančių savybių.

Lelijos

Vilniuje, Paneriuose, yra Lelijų gatvė. Krikščioniškame mene balta lelija simboliškai išreiškia tyrumą, nekaltumą, skaistumą. Galbūt dėl šios reikšmės Lietuvos globėjas šv. Kazimieras vaizduojamas su lelijomis rankose.

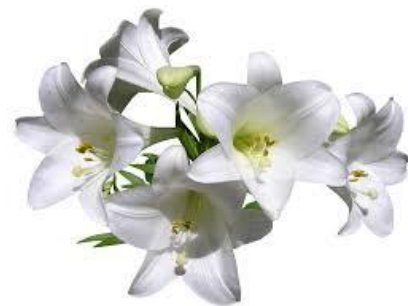
Šv. Kazimiero koplyčios altoriuje saugomas savitas šventojo atvaizdas – vienintelis toks Lietuvoje: mūsų valstybės globėjas čia vaizduojamas su trimis rankomis, dvejose iš jų laikantis po lelijos šakelę. Tai vienas seniausių šv. Kazimiero (1458–1484) atvaizdų, nutapytas, manoma, XVI a. I p., galbūt po 1535 m. Katedros gaisro.

Trirankis šv. Kazimieras – lelijų paslaptis

Pasak legendos apie paveikslo atsiradimą, jį tapęs dailininkas (ar du) iš pradžių pavaizdavo ištiestą dešinę karaliaičio ranką, bet vėliau panorą kompoziciją pakeisti. Nutapęs šią ranką kitaip, bandė nepavykusią dalį uždažyti, tačiau ranka stebuklingu būdu „nesileido“ paslepiana ir vis išryškėdavo, nepavyko uždažyti ir naujai nutapytosios. Taip Apvaizdos dėka paveiksle šv. Kazimieras liko su trimis rankomis. Restauratorių bandymai išsiaiškinti, ar viena tų rankų su lelijomis nebuvo nutapyta vėliau, pvz., paveikslą atnaujinant 1594 m. (apie tuo metu vykusius paveikslo tvarkymo darbus skelbia įrašas jo apačioje), nedavė laukiamų rezultatų – nors paveikslas ne kartą truputį pertapytas, visos trys rankos buvo nutapytos tuo pačiu metu ir niekuomet nebuvo užtapytos ar kitaip koreguotos.

Lelijos

- Lelijų yra ir vaistinių, ir dekoratyvinių. Lietuvoje auginama labai daug kultūrinių veislių ir hibridų. Visos čia augančios rūšys naudojamos liaudies medicinoje.
- Lelijų preparatais dažniausiai gydomos žaizdos, odos įdrėskimai, nutrintos vietos, burnos gleivinės uždegimai, bronchitas, sutrikusi kepenų ir blužnies veikla, slopinamas nerimas, melancholija, ausų uždegimai, ypač rekomenduojami išsiplėtusioms venoms gydyti.

Mirtų gatvė, Nasturtų gatvė

Abi – Nasturtų ir Mirtų – gatvės esti Naujojoje Vilnioje, labai gražioje, pušynais apaugusioje Vilniaus vietovėje.

Gėlė iš legendų – mirta

Daugelis tautų, gyvenančių prie Viduržemio jūros, mirtas labai brangina. Egipte moterys žydinčias šakeles segdavosi į plaukus ir drabužius. Senovės graikų mitologijoje mirtos simbolizavo grožį ir meilę. Šakelėmis puošdavosi nuotakos senovės Romoje.

Mirtos minimos ir Biblijoje. Šventajame Rašte daugelyje vietų rašoma apie lauko, pievų augalus, jie lyginami su žmonėmis. Išvardyti visų net neįmanoma – pavyzdžiui, išvarytas iš Edeno sodo, Adomas išsinešė levandą ir mirtą. Pas mus šie augalai taip pat auga. Mirta simbolizuoja nemirtingumą, pasigėrėjimą žmonėmis. Iš mirtų gaminami eteriniai aliejai, abi jas galima naudoti kaip prieskonius.

Mirtos

- Natūraliai tikrosios mirtos yra paplitusios Pietų Europoje ir Šiaurės Afrikoje, visose Viduržemio jūros pakrantėse. Ten jos siekia 3, kartais net 5 m aukščio, ilgaamžės.
- Tai nepakeičiama palydovė dirbantiems su kompiuteriu, įvairiais elektriniais prietaisais, kurie sudaro nelabai saugų mums elektromagnetinį ir elektrostatinį lauką. Todėl siūloma šalia dirbančio kompiuterio pasistatyti mirtą.
- Mirtos tinktūromis galima gydytis nuo bronchito, astmos, gerklės, kaulų, širdies, smegenų ligų, migrenos priepuoliams, tame tarpe ir nuo epilepsijos.

Nustebsite sužinoję, kokias gėles mėgo Maironis

Nuo ankstyvo pavasario Maironio sode sužydėdavo pirmosios gėlės. Iš pradžių išlisdavo snieguolės, vėliau krokai, mėlynos karolinės gegutės, balti ir geltoni narcizai. Vėliau – pakalnutės. Sodo šeimininkas grožėdavosi mažais neužmirštuolių žiedais, labai mėgo rūtų kvapą ir netgi jų skonį.

Vienos mėgstamiausių poeto gėlių buvo nasturtės, kurias jis vadino žemčiūgais. Jei skaitydami Maironio eilėraščius rasite minimus žemčiūgus, prisiminkite, kad jis kalba tikrai ne apie brangakmenius!

*Kur rausta žemčiūgai, kur rūtos žaliuoja
Ir mūsų sesučių dabina kasas,
Kur sode raiboji gegutė kukuoja,
Ten mūsų sodybas keleivis atras.
Kur žemčiūgai, žalios rūtos, kur raiba gegutė,
Ten tėvynė, ten sodybos, ten sena močiutė. („Kur bėga Šešupė“, Maironis)*

Maironis savo sode

Nasturtės

Ypatingas augalas, pasižymintis ne tik gražiais žiedais, bet ir žmogaus sveikatai naudingomis savybėmis. Šio augalo gimtinė – Pietų Amerika.

- Rekomenduojama sergant bronchitu, kvėpavimo takų uždegimais, šlapimtakio infekciniais negalavimais, taip pat stabdo plaukų slinkimą.
- Gerina apetitą bei virškinimą, šiek tiek laisvina vidurius ir didina organizmo atsparumą, ypač gelbsti esant medžiagų apykaitos sutrikimams senatvėje, taip pat naudingos sergantiesiems ateroskleroze.

Kaip prižiūrėti gėles, kad jos džiugintų visus metus?

- Augalus sudaro apie 70 elementų.
- Jie ima skursti ar nykti, jei kurio nors elemento pradeda trūkti.
- **Mineralinės trąšos** – tai medžiagos, turinčios tam tikrų augalams reikalingų elementų ir galinčios disocijuoti į jonus.
- **Makroelementai:** C, O, N, P, K, Ca, Mg, S.
- **Mikroelementai:** Fe, Mn, Mo, Co, Zn, Cu.

Mitybos elementai ir jų reikšmė

Azotas N

- Pagrindinis visų augalų mitybos elementas: be azoto neįmanomas baltymų ir daugelio, ypač B grupės, vitaminų susidarymas.

Fosforas P

- Skatina augalo augimą, stimuliuoja žydėjimą, šakninės sistemos vystymąsi.

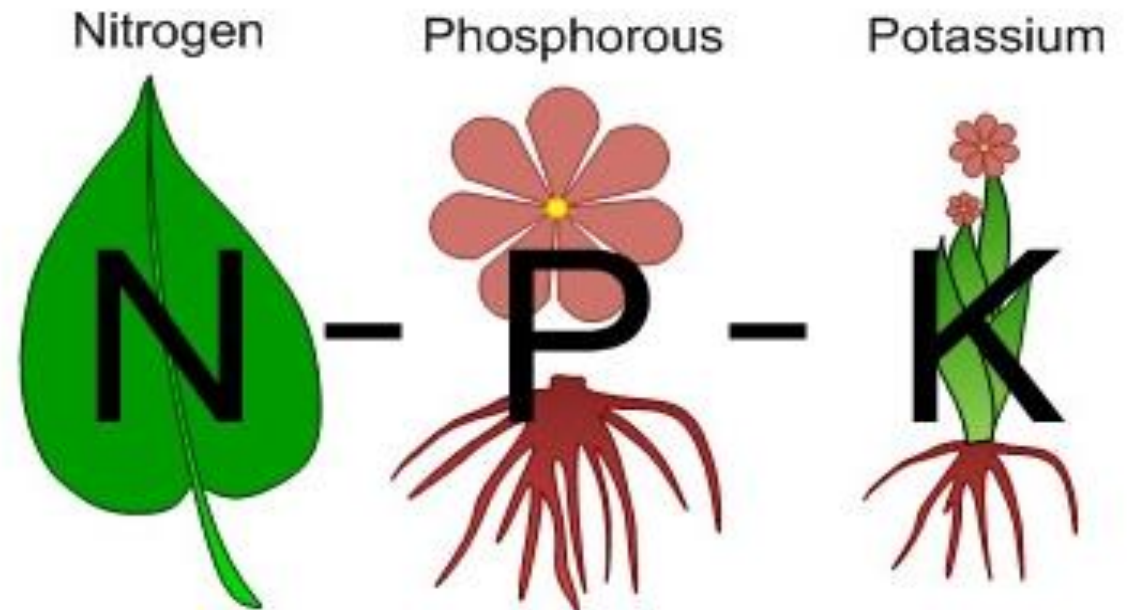
Kalis K

- Pagreitina fotosintezę ir padeda kauptis angliavandeniams (cukrui – cukriniuose runkeliuose, krakmolui – bulvėse).
- Didina atsparumą ligoms, šalčiui ir sausrui.

Daugiausiai augalui reikia:

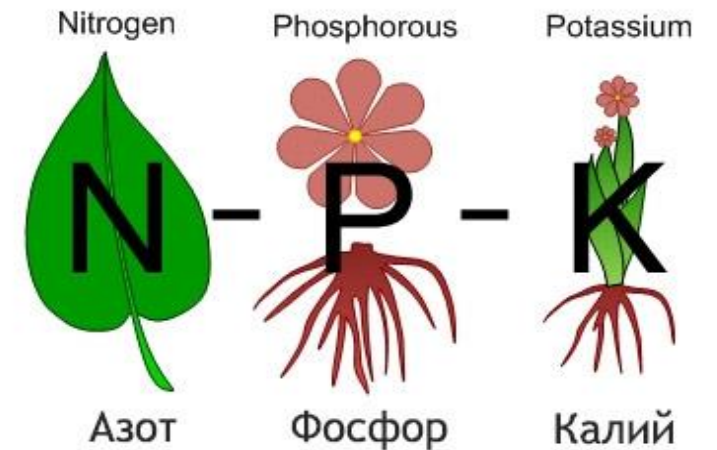
N (azoto), P (fosforo) ir K (kalio)

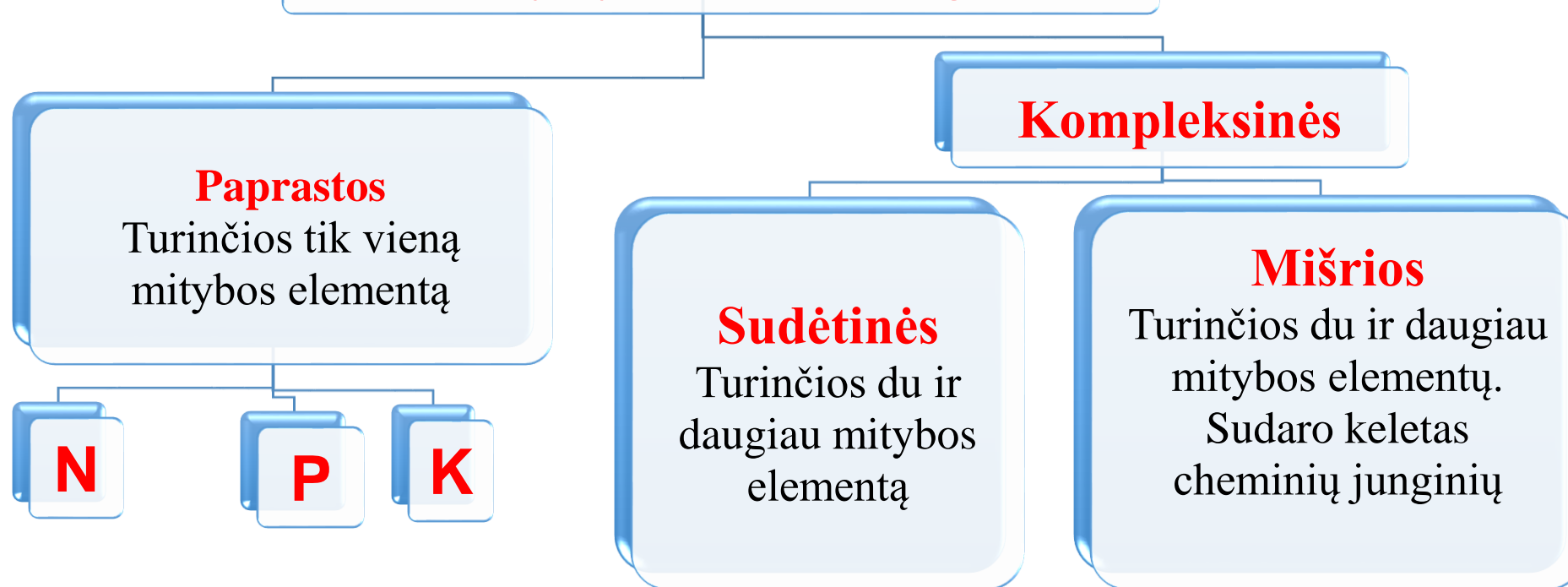
Elementas

Kai šio elemento trūksta:

- N** Lapai blyškūs, blogai auga. Anksti nukrenta lapai.
- P** Blogai auga ūgliai ir šaknys. Pakrasčiuose gelsta lapai.
- K** Ant lapų atsiranda negyvų audinių. Lapai gelsta.
- B** Žūsta ūgliai, blogai auga šaknys. Mažai žiedų ir sėklų.
- Cu** Nuvysta ūgliai, pagelsta arba nukrenta lapai.
- Fe** Tarp gyslų gelsta lapai.
- Mn** Ant lapų atsiranda nunykusių audinių ruožų.
- Mo** Augalai nustoja augę. Lapai būna blyškūs arba gelsvi.
- Zn** Augalai nustoja augę, sumažėja sėklų.

Trąšų klasifikacija

Dvigubas superfosfatas

Amonio salietra

Karbamidas $(\text{NH}_2)_2\text{CO}$

Kalio druska KCl

Amofosas

Kalio salietra

Nitrofoska

Ačiū už dėmesį!